

Ö N S Ö Z

Ülkemizde ulaştırma sektörü; taşıma türlerinin birbirlerini tamamlayıcı, dengeli bir yapı içinde geliştirilmesine yönelik, maliyet, erişilebilirlik, trafik güvenliği, çevresel etki gibi önemli hususlar gözönünde tutularak hazırlanmış bir Ana Plana dayalı olarak değil, ihtiyaçların günöbirlik karşılanması anlayışı çerçevesinde ve kendi doğal akışına terk edilerek yürütölmüştür. Yapılmış olan tek plan, 1983-1993 yıllarını kapsayan Ulaştırma Ana Planı olup, bu plan da hiç bir gerekçe gösterilmeden uygulanmamıştır. Bunun yanı sıra, DPT Müsteşarlığı tarafından hazırlanan 5 Yıllık Kalkınma Planları da genellikle dikkate alınmamış, bunun yerine yıllık ve politik ağırlıklı planlar benimsenmiştir.

Plansız uygulamaların doğal bir sonucu olarak, ulaştırma türleri arasında ciddi dengesizlikler oluşmuş, karayolu taşımacılığı gerek yükte, gerekse yolcуда çok belirgin şekilde öne çıkmıştır. Bu durum, taşıma maliyetlerinin artmasına neden olmakla kalmamış, aynı zamanda karayollarımız üzerindeki trafiğin yoğunlaşmasına ve beraberinde önemli ölçüde can ve mal kayıplarına neden olan trafik kazalarının artışına sebep olmuştur.

Gerek Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planında, gerekse Hükümet Programı ve uygulamaya konulmuş bulunan Acil Eylem Planında, ölkö ekonomisinin ve sosyal hayatın beklentilerine uygun ulaştırma altyapısını oluşturmak amacıyla, taşıma türleri arasındaki dengeyi sağlayacak bir Ulaştırma Ana Planı hazırlanacağı hususu yer almıştır.

Bu amaca uygun olarak, Bakanlığımız ile İstanbul Teknik Üniversitesi Rektörlüğü arasında imzalanan bir protokol çerçevesinde, “Ulaştırma Ana Planı Stratejisi” projesinin hazırlanması konusunda mutabakata varılmış ve 18 Aralık 2003 tarihinde İstanbul Teknik Üniversitesi tarafından çalışmalara başlanılmıştır. “Ulaştırma Ana Planı Stratejisi” projesi hazırlama işinde, İstanbul Teknik, Yıldız Teknik, Süleyman Demirel ve Atatürk Üniversiteleri ile Gebze Yüksek Teknoloji Enstitüsünden sektörü, sorunlarını ve çözüm yollarını iyi bilen 40’a yakın değerli öğretim elemanı görev almıştır. Sözkonusu proje kapsamında yürütölen çalışmalar, ulaştırma sektörünün bütününe ilgilendirmekte olduğundan, sektörde hizmet veren ilgili tüm kesimlerin görüş, öneri ve katkılarının alınmasına imkan verilmiş ayrıca, 29 kurum ve kuruluş temsilcisinden oluşan bir “Yönlendirme Komitesi” kurulmuştur.

Ulaştırma sektörünün geleceğe dönük yatırımlarının daha sağlıklı gerçekleştirilmesi, önceliklerin iyi belirlenmesi, sektörde hizmet veren kurum ve kuruluşlar için ihtiyaç duyulan hukuki ve kurumsal yapının gözden geçirilerek yeniden düzenlenmesine imkan verecek olan “Ulaştırma Ana Planı Stratejisi” projesi, katılımcı bir çalışmanın ürünü olmuştur.

Sektörün önemli bir ihtiyacını karşılayacağına inandığım “Ulaştırma Ana Planı Stratejisi” projesinin hazırlanmasında başta Proje Genel Koordinatörü Erzurum Milletvekili Prof. Dr. Sayın Mustafa İıcalı ve Proje Yürütücüsü İTÜ Öğretim Üyesi Prof. Dr. Sayın Emine Ağıar olmak üzere, projede görevli değerli öğretim üyelerine, Yönlendirme Komitesi Üyelerine ve emeği geçen tüm ilgililere teşekkür ediyorum.

Binali YILDIRIM
Ulaştırma Bakanı

SUNUŞ

Ulaştırma Ana Planı Stratejisi Projesi, Ulaştırma Bakanlığı ile İstanbul Teknik Üniversitesi Rektörlüğü arasında imzalanıp 18/12/2003 tarihinde yürürlüğe giren sözleşme uyarınca gerçekleştirilmiştir.

Projenin temel amacı, ulaştırma türlerinin taşıma payları arasında dengesizlik bulunan ulaştırma sisteminin, gerçekleştirilecek yeni açılımlar ve büyümelerle dengeli, sağlıklı bir yapıya kavuşturulması yönünde somut, uygulanabilir öneriler geliştirilmesi, ULAŞTIRMA ANA PLANI için strateji belirlenmesidir.

Sözleşmeye esas alınan “İş Tanımı”na göre, projenin üç aşamada gerçekleştirilmesi planlanmıştır. Projenin tüm aşamalarında, ilgili kurum, kuruluş, üniversite ve uzmanlarla bilgi ve görüş alışverişinde bulunulmuştur. Ulaştırma Bakanlığınca, 29 kurum ve kuruluş temsilcisinden oluşan “Yönlendirme Komitesi” kurulmuş ve Akademik Çalışma Grubumuzca, her aşama sonunda hazırlanan raporlar (I. Ara Rapor, II. Ara Rapor ve Sonuç Raporu), Yönlendirme Komitesi üyelerinin katıldığı dört ayrı toplantıda tartışılmış ve değerlendirilmiştir. Toplantılar sonunda ortaya konan görüş ve öneriler, sözleşmeye esas alınan “İş Tanımı” çerçevesinde dikkate alınarak, ara raporlar ve sonuç raporu yeniden düzenlenmiş ve üç rapor (I., II., III. Raporlar) halinde, 15/06/2005 tarihinde Ulaştırma Bakanlığı’na sunulmuştur.

I.Rapor (Mevcut Durum)

Projenin birinci aşaması ile ilgili olan I. Raporda, ulaştırmanın dünyadaki gelişimi ve AB ulaştırma politikaları ortaya konmuş, ülkemizin sosyo-ekonomik durumunun analizi yapılmış ve karayolu, demiryolu, denizyolu, havayolu, boru hatları ve lojistiğin mevcut durumu saptanmıştır.

II. Rapor (Mevcut Durumun Analizi)

I. Raporda yer alan veri ve bilgilerin analizi ve çözüme yönelik olarak değerlendirilmeleri, çalışmanın ikinci aşamasında gerçekleştirilerek II. Rapor düzenlenmiştir.

III. Rapor (Sonuçlar ve Öneriler)

Projenin üçüncü aşaması sonunda hazırlanan III. Raporda, ulaştırma türleri için, kuvvetli ve zayıf yanlar ile fırsatlar ve tehditler (KZFT) analizi yapıldıktan sonra, amaç, ilke ve politikalar saptanmıştır. Türkiye’nin sosyo-ekonomik durumu, analizi ve gelişme öngörülerini gerçekleştirilmiş, karayolu, demiryolu, denizyolu, havayolu, boru hatları ve lojistik, ulusal güvenlik (Genel Kurmay Başkanlığı tarafından hazırlanmıştır), kentsel ulaştırma, ulaştırma sistemlerinin taşıma maliyeti analizi ve çevresel etkileri, kombine

taşımacılık, ulaştırma projeleri finansman modelleri, verilerin toplanması yöntemi, örgütsel yapı, Ulaştırma Ana Planı'nın hazırlanması ve güncelleştirilmesi konularında stratejiler ve çözüm önerileri geliştirilmiştir.

Projede, tüm ulaştırma türlerine ait, altyapı, taşıma ve işletmeye yönelik veriler, 10 yıllık bir dönem için, mümkün olan ayrıntıda toplanmış, bu suretle ileride hazırlanacak Ulaştırma Ana Planı çalışmalarının ilk aşamasını oluşturacak envanter çalışması en kapsamlı şekilde gerçekleştirilmiştir. Diğer taraftan, Ulaştırma Ana Planı Stratejisi projesi, yukarıda ana başlık altında özetlenen çalışmalarla, ana hedef olan strateji belirlemeye ek olarak, karar vericilere rehberlik edecek, kolaylıklar sağlayacak konuları ve kısa sürede sonuç alınabilecek önerileri de içeren çok kapsamlı ve çok ayrıntılı bir çalışma hüviyeti kazanmıştır.

Ancak proje, nüfus ve demografik yapı ile ilgili öngörülerini, üretim ve tüketim değerlerini, bölgesel gelişim senaryolarına bağlı olarak bölgelerarası ulaşım taleplerinin analizini, buna bağlı olarak en uygun türel dağılımların oluşturulmasını, çalışmanın kapsamının ve iş tanımının gereği olarak, içermemektedir. Söz konusu analizin, ULAŞTIRMA ANA PLANI (ULUSAL STRATEJİK ULAŞTIRMA PLANI) kapsamında gerçekleştirilmesi gerekli ve mümkün olabilir.

Ulaştırma Ana Planı Stratejisi projesi, ekonomik ve sosyal gelişmenin ihtiyaç duyduğu ulaştırma hizmetlerinin ekonomik ve kesintisiz bir şekilde karşılandığı, ulaşım türleri, arasında ülke gereksinimlerine uygun dengenin sağlandığı, maksimum can ve mal güvenliğinin temin edildiği ve çevreye verilen zararların en aza indirildiği, bilgi ve iletişim teknolojilerinden en üst düzeyde yararlanan, uluslararası hukuk ve kurallara uyumlu bir ortamda, ulaşımın konforlu, kesintisiz ve kısa sürede sağlanması amacıyla gerçekleştirilecek ULUSAL STRATEJİK ULAŞTIRMA PLANI çalışmalarına bir temel oluşturacaktır.

Ülkemizin sosyo-ekonomik kalkınmasında etkili başlıca sektörlerden biri olan ulaştırma sistemimizin geleceğinin planlanmasında üniversitelerimize güvenerek bu projeyi başlatan, ayrıca çalışma sürecindeki değerlendirme toplantılarında, değerli katkılar ve yapıcı eleştirilerde bulunan, sektörün içinden gelen, sorunları bilen ve sahiplenilen Ulaştırma Bakanımız Sayın Binali YILDIRIM'a teşekkürlerimizi sunarız.

Çalışmamız sırasında, başta parlamento olmak üzere, ilgili kurumlar arasındaki koordinasyonu büyük bir gayret ve başarı ile gerçekleştiren, değerlendirme toplantılarında, ulaştırma mühendisliği akademisyeni olarak bilimsel destek, katkı sağlayan ve yararlı uyarılarda bulunan Proje Genel Koordinatörü Erzurum Milletvekili Prof. Dr. Sayın Mustafa ILICALI'ya teşekkür ederiz.

Başta Ulaştırma Bakanlığı yetkilileri, Yönlendirme Komitesinin ve Yürütme Komisyonunun değerli üyeleri olmak üzere, projeye katkı sağlayan, emek ve destek veren tüm ilgililere, uzmanlara, kurum ve kuruluşlara teşekkürü bir borç biliriz.

AKADEMİK ÇALIŞMA GRUPLARI

Proje Yürütücüsü : Prof. Dr. Emine AĞAR (İTÜ)

KARAYOLU GRUBU

Prof. Dr. Nadir YAYLA (Başkan) (İTÜ)
Prof. Dr. Emine AĞAR (İTÜ)
Prof. Dr. Ergun GEDİZLİOĞLU (İTÜ)
Prof. Dr. Mustafa KARAŞAHİN (SDÜ)
Doç. Dr. Abdullah Hilmi LAV (İTÜ)
Y. Doç. Dr. Sinan HINISLIOĞLU (Ata. Ü)
Y. Doç. Dr. Şükriye İYİNAM (İTÜ)
Y. Doç. Dr. Darçın AKIN (GYTE)
Y. Doç. Dr. Murat ERGÜN (İTÜ)
Öğr. Gör. Dr. Serdal TERZİ (SDÜ)
Araş. Gör. Murat AKAD (İTÜ)
Araş. Gör. Berk ÇELİKOĞLU (İTÜ)

DEMİRYOLU GRUBU

Prof. Dr. Güngör EVREN (Başkan) (İTÜ)
Prof. Dr. Zerrin BAYRAKDAR (YTÜ)
Y. Doç. Dr. Nevzat ERSELCAN (İTÜ)
Y. Doç. Dr. K. Selçuk ÖĞÜT (İTÜ)
Öğr. Gör. Dr. Nurbanu ÇALIŞKAN (İTÜ)
Araş. Gör. Yaşar VİTOŞOĞLU (İTÜ)
Araş. Gör. Hakan GÜLER (İTÜ)

DENİZYOLU GRUBU

Prof. Dr. Reşat BAYKAL (Başkan) (İTÜ)
Doç. Dr. İsmail Deha ER (İTÜ)
Y. Doç. Dr. A. Cemil DİKİLİ (İTÜ)
Y. Doç. Dr. Yalçın ÜNSAN (İTÜ)
Araş. Gör. Dr. Muhsin AYDIN (İTÜ)

HAVAYOLU GRUBU

Prof. Dr. Güngör EVREN (İTÜ)
Prof. Dr. Nadir YAYLA (İTÜ)

BORU HATLARI GRUBU

Prof. Dr. Reşat BAYKAL (Başkan) (İTÜ)
Y. Doç. Dr. Yalçın ÜNSAN (İTÜ)
Y. Doç. Dr. A. Cemil DİKİLİ (İTÜ)

SOSYO-EKONOMİK DURUM GRUBU

Prof. Dr. Füsun ÜLENGİN (Başkan)	(İTÜ)
Y. Doç. Dr. Y. İlker TOPÇU	(İTÜ)
Y. Doç. Dr. Şule Önsel ŞAHİN	(İTÜ)
Araş. Gör. Emel AKTAŞ	(İTÜ)

KOMBİNE TAŞIMACILIK GRUBU

Prof. Dr. Reşat BAYKAL	(İTÜ)
Prof. Dr. Güngör EVREN	(İTÜ)
Prof. Dr. Zerrin BAYRAKDAR	(YTÜ)
Y. Doç. Dr. A. Cemil DİKİLİ	(İTÜ)
Y. Doç. Dr. Yalçın ÜNSAN	(İTÜ)

KENT İÇİ ULAŞIM

Prof. Dr. Nadir YAYLA	(İTÜ)
-----------------------	-------

LOJİSTİK GRUBU GRUBU

Doç. Dr. Mehmet TANYAŞ (Başkan)	(İTÜ)
Prof. Dr. Füsun ÜLENGİN	(İTÜ)
Y. Doç. Dr. Şule Önsel ŞAHİN	(İTÜ)
Y. Doç. Dr. Y. İlker TOPÇU	(İTÜ)
Araş. Gör. Özgür KABAK	(İTÜ)

ULAŞTIRMA SİSTEMLERİNİN TAŞIMA MALİYETİ ANALİZİ VE ÇEVRESEL ETKİLERİ GRUBU

Prof. Dr. Bahri ŞAHİN(Başkan)	(YTÜ)
Doç. Dr. Zübeyde ÖZTÜRK	(İTÜ)
Doç. Dr. Hüseyin YILMAZ	(YTÜ)
Araş. Gör. Yasin ÜST	(YTÜ)

FİNANSMAN MODELLERİ

Doç. Dr. Suat TEKER	(İTÜ)
---------------------	-------

VERİLERİN TOPLANMASI YÖNTEMİ

Y. Doç. Dr. Hande DEMİREL	(İTÜ)
---------------------------	-------

DESTEK GRUBU

Y. Doç. Dr. Şükriye İYİNAM	(İTÜ)
Y. Doç. Dr. K. Selçuk ÖĞÜT	(İTÜ)
Y. Doç. Dr. Murat ERGÜN	(İTÜ)
Öğr. Gör. Dr. Nurbanu ÇALIŞKAN	(İTÜ)
Araş. Gör. Berk ÇELİKOĞLU	(İTÜ)
Araş. Gör. Onur TEZCAN	(İTÜ)

İÇİNDEKİLER

1. DÜNYA ULAŞTIRMASINA GENEL BAKIŞ	1-1
1.1. ULAŞTIRMANIN DÜNYADAKİ GELİŞİMİ	1-1
1.2. ULAŞTIRMADA REKABETE DAYALI ETKİN ve VERİMLİ HİZMET ÜRETİMİNİ SAĞLAMAYA YÖNELİK GELİŞMELER	1-4
2. AB ULAŞTIRMA POLİTİKALARI	2-1
2.1. BEYAZ KİTAPTA ÖNGÖRÜLEN AMAÇ ve ÖNLEMLERİ	2-3
2.2. AVRUPA ULAŞTIRMA AĞI (TEN) ve ULAŞTIRMA KORİDORLARI	2-4
2.3. AVRUPA BİRLİĞİ'NDE ULAŞTIRMA SİSTEMİNİN DURUMU ve SORUNLARI	2-5
3. TÜRKİYE'NİN SOSYO-EKONOMİK DURUM ANALİZİ	3-1
4. TÜRKİYE ULAŞTIRMA SİSTEMİ	4-1
4.1. GİRİŞ	4-1
4.2. TÜRKİYE ULAŞTIRMA SİSTEMİ İÇİN KUVVETLİ ve ZAYIF YANLAR İLE FIRSATLAR ve TEHDİTLER	4-2
4.3. TÜRKİYE ULAŞTIRMASI ve LOJİSTİĞİ İÇİN AMAÇ, İLKE ve POLİTİKALAR	4-5
4.4. TÜRKİYE ULAŞTIRMA SİSTEMİ İÇİN STRATEJİ ve ÖNERİLER	4-7
5. ULAŞTIRMA TÜRLERİ	5.1-1
5.1. KARAYOLU	5.1-1
5.2. DEMİRYOLU	5.2-1
5.3. DENİZYOLU	5.3-1
5.4. HAVAYOLU	5.4-1
5.5. BORU HATLARI	5.5-1
6. KENTSEL ULAŞTIRMA	6-1
7. TAŞIMA MALİYETİ ve ÇEVRESEL ETKİLERİ	7-1
8. KOMBİNE TAŞIMACILIK	8-1
9. LOJİSTİK	9-1
10. ULUSAL GÜVENLİK	10-1